

**UCHWAŁA NR XLIII/321/2021  
RADY GMINY LIPNO**

z dnia 29 grudnia 2021 r.

**w sprawie Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na 2022 rok**

Na podstawie art. 4<sup>1</sup> ust. 1, 2 i 5 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn. Dz. U z 2021 r. poz. 1119) uchwała się, co następuje.

§ 1. Uchwala się Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na 2022 rok, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Lipno.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2022 r.

Przewodniczący Rady Gminy  
Lipno

  
**Bartosz Zięba**

Załącznik do uchwały Nr XLIII/321/2021  
Rady Gminy Lipno  
z dnia 29 grudnia 2021 r.

**GMINNY PROGRAM**  
**PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA**  
**PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH**  
**NA 2022 ROK**



**Lipno, grudzień 2021 r.**

## SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.

- I. Diagnoza sytuacji lokalnej w zakresie problemów związanych z używaniem alkoholu przez mieszkańców Gminy Lipno:
  1. Ludność Gminy Lipno.
  2. Akty prawne dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.
  3. Rynek napojów alkoholowych w Gminie Lipno.
  4. Szkoły, przedszkola i placówki wsparcia dziennego.
  5. Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.
  6. Punkt konsultacyjny ds. uzależnień i przemocy.
  7. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lipnie.
  8. Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
  9. Zespół Dzielnicowych w Lipnie.
- II. Lista aktualnych problemów wynikających z analizy danych statystycznych.
- III. Analiza SWOT.
- IV. Zadania oraz wskaźniki realizacji zadań zaplanowanych na 2022 rok.
- V. Podmioty uczestniczące w realizacji zadań.
- VI. Koordynowanie i realizacja zadań Programu.
- VII. Finansowanie zadań Programu.
- VIII. Monitoring i ewaluacja.
- IX. Materiały źródłowe.

## **Wprowadzenie.**

Podstawą prawną działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych w Polsce jest ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, zwana dalej ustawą. Ustawa określa kierunki polityki państwa wobec alkoholu oraz reguluje zagadnienia dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, wskazuje zadania i podmioty odpowiedzialne za ich realizację, a także określa źródła finansowania tych zadań.

U podstaw współczesnego systemu regulacji leży założenie, że alkohol nie jest takim samym artykułem jak inne i nie podlega zasadom wolnego rynku. W związku z tym, ustawowym obowiązkiem samorządu gminy jest realizacja polityki ograniczania dostępności alkoholu.

We wszystkich krajach europejskich alkohol jest traktowany jako towar szczególny i tym samym nie podlega regułom wolnego rynku. Handel alkoholem jest reglamentowany. W Polsce za realizację polityki ograniczającej dostępność alkoholu odpowiedzialny jest samorząd gminny. Reglamentację alkoholu rozpoczyna rada gminy podejmując uchwały określające liczbę zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych i ograniczenia godzin nocnej sprzedaży napojów alkoholowych. Za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych gmina pobiera opłaty, które przeznacza na rozwiązywanie problemów generowanych przez spożywanie alkoholu. Naprawianie szkód znacznie przekracza kwoty uzyskane z tytułu sprzedaży alkoholu.

W odniesieniu do alkoholu wyróżnia się dwa rodzaje dostępności: ekonomiczną, która rozumiana jest jako relacja między ceną alkoholu a dochodami konsumentów oraz fizyczną określającą gęstość punktów sprzedaży napojów alkoholowych, ich rozmieszczenie na terenie gminy oraz godziny otwarcia placówki. W ramach ograniczania dostępności alkoholu ustawodawca wprowadził regulacje centralne, wynikające wprost z przepisów ustawy oraz regulacje lokalne, wprowadzone przez samorząd.

Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na rok 2022, zwany dalej „Programem”, jest odpowiedzią na występujące w społeczności problemy związane ze spożywaniem alkoholu. Oparty jest na analizie potrzeb związanych z niwelowaniem problemów i możliwościach ich zaspokajania, uwzględnia zasoby i środki, którymi dysponuje Gmina Lipno.

Program uwzględnia również zawarte w art. 12 ust. 7 ustawy działania w zakresie ograniczania dostępności alkoholu, w tym dotyczące maksymalnej liczby zezwoleń, usytuowania miejsc sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych. Uwzględnia również cele operacyjne dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, określone w Narodowym Programie Zdrowia na lata 2021-2025.

## I. Diagnoza sytuacji lokalnej w zakresie problemów związanych z używaniem alkoholu przez mieszkańców Gminy Lipno

### 1. Ludność Gminy Lipno

Tabela nr 1. Struktura według płci w latach 2017 – 2020

Rok	2017	2018	2019	2020
Ludność ogółem	7 968	8 162	8 415	8 649
Kobiety	3 973	4 091	4 229	4 327
Mężczyźni	3 995	4 071	4 186	4 322

Tabela nr 2. Struktura według wieku w latach 2017 – 2020

Rok	2017	2018	2019	2020
<b>do lat 18</b>				
Mężczyźni	907	958	1039	1 197
Kobiety	861	936	1019	1 136
Ogółem	1768	1 894	2 058	2 333
<b>w wieku produkcyjnym</b>				
Mężczyźni				
Kobiety	2 640	2 735	2740	2 727
Ogółem	2 308	2 433	2431	2 648
	4 948	5 168	5171	5 375
<b>w wieku poprodukcyjnym</b>				
Mężczyźni	448	378	407	398
Kobiety	804	722	779	543
Ogółem	1 252	1 100	1 186	941

Tabela nr 3. Populacje osób, u których występują różne kategorie problemów uzależnień (dane szacunkowe według PARPA)

Populacje osób, u których występują różne kategorie problemów uzależnień (dane szacunkowe według PARPA)		W Polsce	W mieście 100 tys. mieszk.	W Gminie Lipno
Liczba osób uzależnionych od alkoholu	ok. 2% populacji	ok. 800 tys.	ok. 2.000 osób	ok. 173 osoby
Dorośli żyjący w otoczeniu alkoholika (współmałżonkowie, rodzice)	ok. 4% populacji	ok. 1,5 mln	ok. 4.000 osób	ok. 346 osób
Dzieci wychowujące się w rodzinach alkoholików	ok. 4% populacji	ok. 1,5 mln	ok. 4.000 osób	ok. 346 osób
Osoby pijące szkodliwie	5 - 7% populacji	2 - 2,5 mln	5.000 - 7.000 osób	od ok. 432 do 605 osób
Ofiary przemocy domowej w rodzinach z problemem alkoholowym	2/3 osób dorosłych oraz 2/3 dzieci z tych rodzin	ok. 2 mln osób: dorosłych i dzieci	ok. 5.300 osób: dorosłych i dzieci	ok. 228 osób: dorosłych i dzieci

Przyjmując szacunki Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych można zakładać, że w Gminie Lipno jest około:

- 1) 173 osoby uzależnione od alkoholu;
- 2) 346 osób dorosłych, żyjących w otoczeniu osób nadużywających alkoholu (współmałżonkowie, rodzice) oraz około 346 osób - dzieci wychowujących się w rodzinach z problemem alkoholowym;



- 3) 432 do 605 osób pijących szkodliwie;
- 4) 228 osób doznających przemocy domowej w rodzinach z problemem alkoholowym.

## 2. Akty prawne dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

Uchwała Nr LXIV/381/2018 Rady Gminy Lipno z dnia 13 września 2018 r. w sprawie maksymalnej liczby zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych oraz zasad usytuowania miejsc sprzedaży tych napojów na terenie Gminy Lipno.

Zgodnie z Uchwałą Nr LXIV/381/2018 Rady Gminy Lipno z dnia 13 września 2018 roku w sprawie maksymalnej liczby zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych oraz zasad usytuowania miejsc sprzedaży tych napojów na terenie Gminy Lipno zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych nie są wydawane w punktach usytuowanych w odległości mniejszej niż 50 metrów mierzonej ciągiem komunikacyjnym od następujących obiektów:

- 1) szkół i przedszkoli;
- 2) zakładów opieki zdrowotnej;
- 3) kościołów i cmentarzy.

Pomiaru odległości, o której mowa wyżej dokonuje się wzdłuż ciągów komunikacyjnych od wejścia na teren chroniony, a w przypadku braku ogrodzenia terenu chronionego, od wejścia głównego do obiektu chronionego do drzwi wejściowych punktu sprzedaży lub podawania napojów alkoholowych łączących wejście do obiektu chronionego z wejściem do miejsca sprzedaży i podawania napojów alkoholowych.

## 3. Rynek napojów alkoholowych w Gminie Lipno

*Tabela nr 4. Liczba wydanych przedsiębiorcom zezwoleń na sprzedaż i podawanie napojów alkoholowych w latach 2018-2021*

Rok	2018	2019	2020	2021
Liczba limitowanych uchwałą Rady Gminy Lipno zezwoleń ogółem	40	40	40	40
Liczba wydanych zezwoleń przedsiębiorcom	22	23	21	24
Liczba niewykorzystanych zezwoleń	18	17	19	16

*Tabela nr 5. Liczba mieszkańców Gminy Lipno przypadających na 1 punkt sprzedaży*

Rok	2017	2018	2019	2020
Liczba mieszkańców Gminy Lipno przypadających na 1 punkt sprzedaży	319	371	360	412

Światowa Organizacja Zdrowia określiła, że wskaźnik przedstawiony w tabeli nr 5 w stosunku do krajów europejskich powinien oscylować w przedziale 1000 - 1500 osób przypadających na jeden punkt sprzedaży alkoholu. Stąd nałożona została na Polskę dyrektywa, w ramach której stosunek liczby osób przypadających na jeden punkt sprzedaży należy dostosować do wskazań Światowej Organizacji Zdrowia. Uznać zatem należy, że na terenie gminy Lipno mamy do czynienia z niższą aniżeli przeciętna liczbą mieszkańców w przeliczeniu na jeden punkt sprzedaży alkoholu.

*Tabela nr 6. Wartość sprzedanego alkoholu w latach 2017-2020*

<b>Rok</b>	<b>2017</b>	<b>2018</b>	<b>2019</b>	<b>2020</b>
Wartość sprzedanego alkoholu w PLN	<b>4.209.489,68</b>	<b>4.844.878,76</b>	<b>4.740.748,73</b>	<b>6 115 684,06 zł</b>
Wartość sprzedanego alkoholu na jednego mieszkańca Gminy Lipno w PLN	<b>528,30</b>	<b>593,59</b>	<b>563,37</b>	<b>707,10</b>

W Gminie Lipno mamy do czynienia z wysokimi wartościami sprzedanego alkoholu w odniesieniu do liczby mieszkańców. W latach 2017-2020 zauważamy tendencję wzrostową wartości sprzedanego alkoholu w przeliczeniu na jednego mieszkańca Gminy Lipno.

Każda złotówka pozyskana do budżetu Gminy Lipno z tytułu sprzedaży alkoholu generuje straty 3-4 krotnie większe i nie dotyczy to tylko bezpośrednio tego, ile trzeba wydatkować na naprawianie strat związanych z nadużywaniem alkoholu, ale dotyczy np. picia alkoholu przez dzieci, kobiety w ciąży, sytuacji przemocy domowej, do której w 80% przypadków dochodzi pod wpływem alkoholu, kierowców prowadzących pojazd pod wpływem alkoholu itp.

#### **4. Szkoły, przedszkola i placówki wsparcia dziennego**

*Tabela nr 7. Programy profilaktyczne realizowane w Gminie Lipno*

<b>Programy profilaktyczne</b>	<b>Rok</b>	<b>2017</b>	<b>2018</b>	<b>2019</b>	<b>2020</b>
Program rekomendowany „Spójrz inaczej”	Liczba uczniów biorących udział w programie	120	31	28	56
Program Trzeci Elementarz, czyli program siedmiu kroków	Liczba uczniów biorących udział w programie	108	38	0	0
Zajęcia profilaktyczne prowadzone w świetlicach wiejskich oraz uczniowskich klubach sportowych	Liczba uczniów biorących udział w zajęciach	174	162	195	200
Kolonie z programem profilaktycznym	Liczba dzieci i młodzieży biorących udział w wyjeździe kolonijnym	12	10	11	0



Na terenie gminy Lipno działania profilaktyczne w szkołach i przedszkolach skoncentrowane są na szkoleniach osób, które następnie przeprowadzają zajęcia profilaktyczne w każdej ze szkół. W roku 2020 kadra została przeszkolona w zakresie Programu Profilaktycznego „Przyjaciele Zippiego”, który był prowadzony po raz pierwszy w szkołach na terenie gminy Lipno w 2021 r.

## 5. Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Tabela nr 8. Działalność Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w latach 2017-2020.

Zadania	2017	2018	2019	2020
<b>Podejmowanie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu wobec osób uzależnionych od alkoholu, w tym:</b>				
liczba przyjętych wniosków	12	8	23	9
liczba przeprowadzonych rozmów motywujących do podjęcia dobrowolnego leczenia	36	15	39	21
liczba osób, które zostały skierowane na badanie przez biegłych sądowych	6	4	2	4
liczba skierowanych do sądu wniosków o zobowiązanie do leczenia odwykowego	5	8	5	4
<b>Realizowanie działań kontrolnych w stosunku do podmiotów prowadzących sprzedaż napojów alkoholowych, w tym:</b>				
liczba zaplanowanych kontroli	0	0	0	0
liczba przeprowadzonych kontroli	0	0	0	0
<b>Opiniowanie wniosków przedsiębiorców ubiegających się o wydanie zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych, w tym:</b>				
liczba zaopiniowanych wniosków o wydanie zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych	7	14	13	10
<b>Współpraca członków Komisji z Zespołem Interdyscyplinarnym</b>				
Udział członków Komisji w pracach grup roboczych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie	36	24	30	12

W 2020 roku do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych wpłynęło 9 wniosków o wszczęcie procedury leczenia odwykowego. Nie było wniosków dotyczących kobiet. Przeprowadzono 21 rozmów motywujących do podjęcia leczenia odwykowego. Rozmowy przeprowadzane były bezpośrednio z osobami zgłoszonymi. Nie wszystkie rozmowy kończą się decyzją o podjęciu leczenia, dlatego w takich sytuacjach Komisja kieruje sprawę do sądu, który wszczyna procedurę zobowiązania do leczenia odwykowego.

W roku 2020 roku Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych skierowała do sądu 4 wnioski o zobowiązanie do leczenia odwykowego. Ponadto, w tym samym czasie Komisja skierowała



4 osoby na badanie do biegłych sądowych w celu sporządzenia opinii psychiatryczno – psychologicznej w przedmiocie uzależnienia od alkoholu i wskazania sposobu leczenia uczestnika postępowania.

## 6. Punkt konsultacyjny ds. uzależnień i przemocy.

Tabela nr 9. Dane dotyczące działalności punktu konsultacyjnego działającego na terenie gminy Lipno.

Rok	2017	2018	2019	2020
Liczba porad ogółem	78	137	133	69
Liczba porad udzielonych osobom z problemem alkoholowym	78	72	43	46
Liczba porad udzielonych dorosłym członkom rodziny osoby z problemem alkoholowym	0	2	13	10
Liczba porad udzielonych osobom doznającym przemocy w rodzinie	0	24	38	9
Liczba porad udzielonych osobom stosującym przemoc w rodzinie	0	19	39	4

Od roku 2018 w ramach punktu skorzystać z pomocy mogą nie tylko osoby nadużywające alkoholu, ale także osoby współuzależnione. W 2020 r. zmalała ogólna liczba udzielonych porad, co jednak nie jest równoznaczne z tym, że zmniejszyła się liczba osób nadużywających alkoholu. Mniejsza liczba udzielonych porad związana jest z panującą epidemią, a poradnictwo w formach alternatywnych do bezpośrednich spotkań np. telefoniczne czy poprzez komunikatory internetowe często nie jest możliwe. Stan zagrożenia epidemiologicznego i związana z nim izolacja społeczna przyczyniły się do tego, że problem alkoholizmu został jeszcze bardziej ukryty w kręgu najbliższej rodziny. Problem ten zauważalny jest także w tych rodzinach, gdzie dodatkowo mamy do czynienia ze zjawiskiem przemocy domowej.

## 7. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lipnie

Tabela nr 10 . Pomoc udzielana przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lipnie

Rok	2017	2018	2019	2020
Liczba rodzin objętych pomocą, w tym liczba rodzin korzystających ze:	151	138	137	110
- świadczenia niepieniężnego	42	41	38	42
- świadczenia pieniężnego	101	88	81	88
Liczba rodzin z problemem alkoholowym	4	4	3	2

Wykazana niska liczba rodzin z problemem alkoholowym dotyczy wyłącznie tych sytuacji, w których osoba korzystająca ze świadczeń pomocy społecznej została zdiagnozowana jako uzależniona od alkoholu. Jedynie wówczas dopuszczalnym jest wskazanie, jako powodu udzielenia pomocy społecznej, problemu alkoholowego. W sytuacji braku stosownej diagnozy jako powód udzielenia pomocy nie jest wskazywany problem alkoholowy, choć często w danej rodzinie on występuje.

Mając na uwadze fakt, że problem alkoholowy bardzo często generuje bezrobocie i brak systematycznych dochodów, trudności opiekuńczo wychowawcze, przemoc i ubóstwo to właśnie problemy współistniejące wskazywane są jako przyczyna udzielenia pomocy społecznej. Pamiętać należy, że w rzeczywistości to problem alkoholowy często leży u podstaw powodów korzystania z systemu pomocowego.

## **8. Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.**

*Tabela nr 11. Informacja na temat procedury Niebieskiej Karty.*

<b>Rok</b>	<b>2017</b>	<b>2018</b>	<b>2019</b>	<b>2020</b>
Liczba wszczętych nowych procedur Niebieskiej Karty	24	14	14	20
Liczba wszczętych nowych procedur Niebieskiej Karty w rodzinie z problemem alkoholowym	18	8	8	9

Jak wynika z powyższych zestawień na przestrzeni ostatnich lat utrzymuje się stała tendencja ścisłego powiązania zjawiska przemocy z problemem alkoholowym. Bardzo często podjęcie terapii osoby uzależnionej powoduje, że w danej rodzinie dochodzi także do ustania przemocy domowej. W absolutnej większości przypadków, kiedy mamy do czynienia z przemocą domową i istnieniem problemu alkoholowego do aktów przemocy dochodzi po spożyciu alkoholu.

Należy także zwrócić uwagę na to, że choć najczęściej sprawcami przemocy domowej są osoby z problemem alkoholowym, to również osoby uzależnione bywają ofiarami zjawiska przemocy ze strony domowników.



## 9. Zespół Dzielnicowych w Lipnie.

Tabela nr 12. Liczba przeprowadzonych interwencji na terenie gminy Lipno przez policjantów Zespołu Dzielnicowych w Lipnie w latach 2017-2020

Rok	2017	2018	2019	2020
<b>Liczba interwencji ogółem</b>	164	201	187	186
Liczba interwencji dotyczących przemocy w rodzinie	10	8	12	6
Liczba zatrzymanych nietrzeźwych kierujących pojazdami mechanicznymi	9	15	12	12
Liczba nałożonych mandatów karnych za spożywanie alkoholu w miejscach publicznych	28	21	23	22
Liczba zatrzymanych nietrzeźwych kierujących rowerami	6	5	6	3
Liczba osób doprowadzonych w celu wytrzeźwienia	5	4	5	5
Liczba osób nieletnich zatrzymanych pod wpływem alkoholu	0	0	0	1

## II. Lista aktualnych problemów wynikających z analizy danych statystycznych.

Tabela nr 13. Lista aktualnych problemów.

PROBLEMY WYNIKAJĄCE Z DIAGNOZY	CELE MOŻLIWE DO OSIĄGNIĘCIA
Duża dostępność alkoholu w Gminie Lipno.	<p><u>Cel główny:</u> Ograniczenie dostępności alkoholu.</p> <p><u>Cele szczegółowe:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Zwiększenie odległości punktów sprzedaży od obiektów chronionych.</li> <li>- Ograniczenie godzin nocnej sprzedaży napojów alkoholowych w placówkach detalicznych (sklepy, w tym stacje paliw).</li> </ul>
Duża ilość interwencji z powodu przemocy w rodzinie, do której dochodzi pod wpływem alkoholu.	<p><u>Cel główny:</u> Ograniczenie przypadków przemocy w rodzinie.</p> <p><u>Cele szczegółowe:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Zapewnienie możliwości skorzystania z pomocy psychologicznej dla osób dorosłych doznających przemocy.</li> <li>- Zapewnienie dostępu do programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc.</li> <li>- Zapewnienie dostępu do pomocy psychologicznej dla osób stosujących przemoc.</li> <li>- Zwiększenie kompetencji członków grup roboczych w zakresie pracy z osobami doznającymi przemocy i stosującymi przemoc w rodzinie.</li> </ul>
Duża liczba osób doprowadzonych w celu wytrzeźwienia.	<p><u>Cel główny:</u> Ograniczenie przypadków osób dorosłych nadmiernie pijących alkohol w sposób ryzykowny.</p> <p><u>Cele szczegółowe:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Zapewnienie odpowiedniej ilości programów dla osób dorosłych pijących alkohol w sposób ryzykowny.</li> </ul>
Liberalny stosunek rodziców do spożywania alkoholu przez dzieci	<p><u>Cel główny:</u> Ograniczenie liberalnego podejścia rodziców do picia alkoholu przez dzieci.</p> <p><u>Cele szczegółowe:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Zapewnienie możliwości udziału rodziców w warsztatach w zakresie utrzymania abstynencji przez dzieci.</li> <li>- Prowadzenie działań edukacyjnych oraz informacyjnych dla rodziców i dzieci nt. skutków spożywania w młodym wieku alkoholu.</li> </ul>
Duża liczba osób dorosłych	<p><u>Cel główny:</u></p>



spożywających alkohol w sposób ryzykowny.	Ograniczenie liczby osób dorosłych spożywających alkohol w sposób ryzykowny. <u>Cel szczegółowy:</u> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Zapewnienie odpowiedniej ilości programów dla osób dorosłych spożywających alkohol w sposób ryzykowny.</li> <li>- Prowadzenie działań edukacyjnych oraz informacyjnych nt. skutków spożywania alkoholu w sposób ryzykowny.</li> </ul>
Szkody zdrowotne i rozwojowe u dzieci z rodzin z problemem alkoholowym.	<u>Cel główny:</u> Ograniczenie szkód zdrowotnych i rozwojowych u dzieci z rodzin z problemem alkoholowym. <u>Cele szczegółowe:</u> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Zwiększenie dostępności pomocy socjoterapeutycznej u dzieci z rodzin z problemem alkoholowym.</li> <li>- Zwiększenie kompetencji nauczycieli w zakresie rozpoznawania dzieci z rodzin z problemem alkoholowym.</li> <li>- Zdobywanie lub zwiększenie kompetencji nauczycieli w zakresie pracy z dzieckiem z rodziny z problemem alkoholowym.</li> <li>- Poprawa relacji między rodzicami/opiekunami a dzieckiem.</li> </ul>
Niewystarczający poziom wiedzy wśród sprzedawców napojów alkoholowych na temat ustawowych zakazów sprzedaży i podawania alkoholu.	<u>Cel główny:</u> Zwiększenie poziomu wiedzy w grupie sprzedawców napojów alkoholowych na temat ustawowych zakazów sprzedaży i podawania alkoholu. <u>Cel szczegółowy:</u> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Zapewnienie dostępu sprzedawców handlujących alkoholem do szkoleń na temat ustawowych zakazów sprzedaży i podawania alkoholu.</li> </ul>
Duża łatwość zakupu alkoholu przez osoby niepełnoletnie.	<u>Cel główny:</u> Zwiększenie poziomu wiedzy w grupie sprzedawców napojów alkoholowych na temat konsekwencji sprzedaży i podawania alkoholu nieletnim. <u>Cele szczegółowe:</u> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Zapewnienie dostępu sprzedawców handlujących alkoholem do szkoleń na temat konsekwencji sprzedaży oraz podawania alkoholu nieletnim.</li> </ul>
Występowanie zjawiska zakłócania porządku publicznego wywołanego przez osoby będące pod wpływem alkoholu.	<u>Cel główny:</u> Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców Gminy Lipno w rejonach, w których najczęściej gromadzą się osoby nietrzeźwe. <u>Cele szczegółowe:</u> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Zapewnienie mieszkańcom poczucia bezpieczeństwa, szczególnie w rejonach zagrożonych.</li> </ul>
Duża liczba przypadków osób kierujących pojazdami, w tym poruszających się rowerem pod wpływem alkoholu	<u>Cel główny:</u> Ograniczenie przypadków kierowania pojazdami, w tym jazdy rowerem, pod wpływem alkoholu. <u>Cele szczegółowe:</u> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Zapewnienie dostępu kierowcom do szkoleń i materiałów edukacyjnych w zakresie wpływu alkoholu na bezpieczeństwo prowadzenia pojazdu.</li> </ul>

### III. Analiza SWOT

Bardzo użyteczną metodą przy określaniu priorytetów działań w pracach nad strategicznym programem jest analiza SWOT, oceniająca zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne czynniki wpływające na realizację zadań.

Przedstawione poniżej czynniki obejmują:

- 1) siły (mocne strony) - wewnętrzne uwarunkowania o pozytywnym wpływie na sytuację społeczną;
- 2) słabości (słabe strony) - wewnętrzne uwarunkowania o negatywnym wpływie na sytuację społeczną;
- 3) szanse - zewnętrzne uwarunkowania o pozytywnym wpływie na realizację celów;
- 4) zagrożenia - zewnętrzne uwarunkowania o negatywnym wpływie na realizację celów.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Stabilny dostęp do środków finansowych pochodzących z zezwoleń.</li> <li>• Profesjonalna kadra służąca rozwiązywaniu problemów społecznych (członkowie GKRPA, pracownicy GOPS, kadra pedagogiczna).</li> <li>• Możliwość doskonalenia zawodowego osób działających w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.</li> <li>• Współpraca z podmiotami zewnętrznymi w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych (GOPS, Zespół Dzielnicowych, placówki oświatowe).</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Brak wystarczającej liczby ofert programów terapeutycznych dla osób z problemem alkoholowym.</li> <li>• Niewystarczające środki na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych.</li> <li>• Niewystarczająca ilość placówek wsparcia dziennego realizujących programy socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży.</li> <li>• Brak powszechnej wiedzy na temat szkodliwości spożywania alkoholu.</li> <li>• Niewystarczająca liczba specjalistów z zakresu socjoterapii w placówkach dla dzieci i młodzieży.</li> <li>• Deficyt placówek zajmujących się diagnozowaniem i terapią dzieci z FAS (Fetal Alcohol Syndrome; Alkoholowy Zespół Płodowy).</li> <li>• Stan zagrożenia epidemicznego i związana z nim izolacja społeczna.</li> </ul>
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Realizacja profesjonalnych, o udowodnionej naukowo skuteczności, programów profilaktycznych, zgodnie z celem operacyjnym nr 2 Narodowego Programu Zdrowia.</li> <li>• Obowiązek szkół w zakresie realizacji szkolnych programów profilaktycznych.</li> <li>• Stosowanie dobrych praktyk w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.</li> <li>• Kampanie społeczne na rzecz zapobiegania i przeciwdziałania uzależnieniom oraz przemocy w rodzinie.</li> <li>• Zwiększająca się świadomość zagrożeń związanych z uzależnieniami.</li> <li>• Wdrażanie programów edukacyjnych dla rodziców i opiekunów zwiększających ich kompetencje wychowawcze w zakresie profilaktyki zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży.</li> <li>• Wzrost świadomości społecznej dotyczącej możliwości przeciwdziałania przemocy w rodzinie.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Wzrost spożycia alkoholu przez populację osób pełnoletnich.</li> <li>• Niekorzystne wyniki badań dot. używania substancji psychoaktywnych przez młodzież – ESPAD 2019.</li> <li>• Niepokojące szacunki Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) dot. dalszego wzrostu spożycia alkoholu.</li> <li>• Negatywne wzory spożywania alkoholu.</li> <li>• Społeczne przyzwolenie na nadużywanie napojów alkoholowych (tolerancja na zachowania alkoholowe).</li> <li>• Funkcjonujące w społeczeństwie stereotypy wynikające z braku rzetelnej wiedzy na temat działania i szkodliwości alkoholu, środków zmieniających świadomość.</li> <li>• Pogłębiające się zjawisko spożywania alkoholu wśród młodzieży.</li> <li>• Społeczne przyzwolenie dorosłych na spożywanie alkoholu przez osoby niepełnoletnie.</li> <li>• Duża dostępność napojów alkoholowych w handlu.</li> <li>• Wykluczenie społeczne osób uzależnionych oraz członków ich rodzin.</li> <li>• Stereotypy w postrzeganiu osób uzależnionych i ich rodzin.</li> <li>• Niechęć do podejmowania leczenia przez uzależnionych oraz do współpracy w tym zakresie osób współuzależnionych.</li> <li>• Mało efektywna procedura zobowiązania do leczenia odwykowego.</li> </ul>

#### **IV. Zadania oraz wskaźniki realizacji zadań zaplanowanych na 2022 rok**

Zadania wskazane w Narodowym Programie Zdrowia (cele operacyjne 2.1) to zadania regulacyjne, zapewniające skuteczne egzekwowanie przepisów, prowadzące do stopniowego zmniejszania dostępności fizycznej alkoholu, a tym samym ograniczające szkody wynikające z używania alkoholu. Alkohol „odpowiada” w 100% za takie komplikacje zdrowotne jak zaburzenia psychiczne i behawioralne związane z alkoholem, zatrucia, alkoholową marskość wątroby, choroby serca i nowotwory. Badania ostatnich dziesięcioleci przyniosły wiele wyników dokumentujących silną zależność między poziomem konsumpcji alkoholu a wieloma problemami zdrowia i porządku publicznego.

Konsumpcja alkoholu związana jest również z zakłóceniami porządku publicznego i przemocą w rodzinie. Jest wiele badań, które pokazują, że dostępność alkoholu ma kluczowe znaczenie dla wielkości konsumpcji. Wzrost liczby punktów sprzedaży napojów alkoholowych, przedłużenie godzin ich otwarcia, samoobsługa prowadzą do wzrostu konsumpcji, natomiast ograniczenie dostępności – do jej spadku<sup>1</sup>. Dostępność ma więc znaczący wpływ na wielkość konsumpcji, a ta z kolei na rozpowszechnienie problemów społecznych.

Z analizy danych zebranych na potrzeby konstruowania Programu wynika, że dostępność alkoholu jest duża. Powołując się na art. 12 ust.7 ustawy<sup>2</sup> zasugerowano działania w zakresie ograniczania dostępności alkoholu w Gminie Lipno.

#### **Sugerowane działania w zakresie ograniczania dostępności alkoholu w Gminie Lipno:**

1. Obniżenie liczby uchwalonych zezwoleń do liczby realnie wydanych (udzielonych) przedsiębiorcom.
2. Zwiększenie odległości punktów sprzedaży od obiektów chronionych.
3. Analiza kwoty, którą rocznie przeznaczają na zakup alkoholu mieszkańcy Gminy Lipno - im wyższa kwota, tym większa dostępność alkoholu i większe szkody społeczne.
4. Ograniczenie godzin nocnej sprzedaży napojów alkoholowych w placówkach detalicznych (sklepach, w tym na stacjach paliw).

#### **Uzasadnienie potrzeby konieczności ograniczenia dostępności alkoholu w Gminie Lipno przedstawiają poniższe wskaźniki związane z negatywnymi skutkami spożywania alkoholu.**

1. Wysokie wartości sprzedanego alkoholu ogółem w latach 2017-2020.

---

<sup>1</sup>J. Moskalewicz, J. Sierosławski, K. Dąbrowska, *Dostępność fizyczna alkoholu a szkody zdrowotne*, „Alkoholizm i Narkomania”, tom 18, nr 4/2005.

<sup>2</sup>Art. 12 ust. 7 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi wskazania: „Maksymalna liczba zezwoleń, o której mowa w ust. 1, usytuowanie miejsc sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych oraz godziny sprzedaży nocnej napojów alkoholowych uwzględniają postanowienia gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych”



2. Wysoka kwota, którą rocznie przeznaczają na zakup alkoholu mieszkańcy Gminy Lipno, jest to oczywista konsekwencja wysokich wartości sprzedanego alkoholu ogółem.
3. Wysokie liczby niewykorzystanych zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych; niewykorzystane zezwolenia wskazują na zwiększanie dostępności alkoholu.
4. Wzrost liczby osób zatrzymanych do wytrzeźwienia.
5. Znaczący wzrost liczby posiedzeń grup roboczych do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie w sprawie sprawców dokonujących przemocy pod wpływem alkoholu.
6. Niekorzystna liczba osób przypadających na 1 punkt sprzedaży napojów alkoholowych.
7. Przyzwolenie społeczne na sposoby „zdobywania” alkoholu przez dzieci i młodzież.
8. Duży procent osób dorosłych pijących alkohol w sposób ryzykowny.
9. Wzrost liberalnego podejścia rodziców do picia alkoholu przez ich dzieci.
10. Sprzedawcy niekontrolujący wieku wszystkich młodych klientów i sprzedający alkohol nieletnim.

Przy określaniu priorytetów działań w ramach Programu posłużono się analizą SWOT, oceniającą zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne czynniki wpływające na realizację zadań. Zaproponowane cele spełniają warunki SWOT, są konkretne, mierzalne, realistyczne i zapewniające terminowość wykonania zadań.

#### **Zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu**

	<b>Zadanie</b>	<b>Wskaźniki</b>
1	Prowadzenie Punktu Konsultacyjnego w Lipnie dla osób z problemami uzależnień.	– liczba porad
2	Realizacja programów w zakresie rehabilitacji dla osób uzależnionych od alkoholu.	– liczba osób biorących udział w programach

#### **Udzielenie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie**

	<b>Zadanie</b>	<b>Wskaźniki</b>
1	Prowadzenie Punktu Konsultacyjnego w Lipnie dla rodzin/otoczenia osób uzależnionych.	– liczba porad
2	Przygotowanie i upowszechnianie informacji nt. lokalnej oferty pomocy dla członków rodzin z problemem alkoholowym, w szczególności z problemem przemocy w rodzinie.	– liczba materiałów informacyjnych

**Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomani, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działania na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo – wychowawczych i socjoterapeutycznych.**

	<b>Zadanie</b>	<b>Wskaźniki</b>
1.	Realizacja rekomendowanych programów profilaktycznych na terenie szkół w Gminie Lipno.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba programów rekomendowanych</li> <li>– liczba uczestniczących w programach: uczniów, rodziców, nauczycieli</li> </ul>
2.	Realizacja warsztatów przeznaczonych dla rodziców w zakresie pomocy młodzieży w utrzymaniu abstynencji oraz edukacja w zakresie szkód związanych ze spożywaniem alkoholu przez dzieci i młodzież.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba programów</li> <li>– liczba rodziców uczestniczących w programach</li> </ul>
3.	Realizacja innych niż rekomendowane, wartościowych programów i zajęć, w tym z psychologiem na terenie szkół, w tym programu profilaktyczno-edukacyjnego w zakresie FASD.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba programów rekomendowanych</li> <li>– liczba uczestniczących w programach: uczniów, rodziców, nauczycieli</li> </ul>
4.	Podnoszenie kompetencji przedstawicieli instytucji działających w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów wynikających z używania alkoholu, w tym w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie (GKRPA, Policja, pracownicy GOPS, ZI, przedsiębiorcy handlujący napojami alkoholowymi, kadra pedagogiczna, strażacy, sołtysi, seniorzy, trzeźwiejący alkoholicy).	<ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba szkoleń</li> <li>– liczna uczestników szkoleń</li> </ul>
5.	Podnoszenie kompetencji sprzedawców punktów sprzedaży napojów alkoholowych w zakresie zasad i warunków sprzedaży napojów alkoholowych.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób objętych działaniami edukacyjnymi</li> </ul>
6.	Prowadzenie pozalekcyjnych zajęć profilaktycznych uwzględniających zajęcia sportowe dla uczniów w oparciu o zasoby gminne.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba zrealizowanych programów</li> <li>– ilość osób uczestniczących w programach</li> </ul>
7.	Organizowanie dla dzieci i młodzieży pochodzących ze środowisk zagrożonych problemami uzależnień i przemocą w rodzinie różnych form wypoczynku z programami socjoterapeutycznymi.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba dzieci i młodzieży</li> <li>– liczba form wypoczynku z programami socjoterapeutycznymi</li> </ul>
8.	Kolportaż materiałów edukacyjnych (książki, ulotki, plakaty, broszury itp.) w zakresie problematyki alkoholowej i przemocy w rodzinie na terenie gminy Lipno.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– szacunkowa liczba odbiorców działań</li> </ul>
9.	Programy prewencyjne dotyczące zapobiegania problemom alkoholowym wśród dzieci i młodzieży realizowane we współpracy z Rewirem Dzielnicowych w Lipnie.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba programów</li> <li>– liczba uczestników</li> </ul>



**Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych**

	<b>Zadanie</b>	<b>Wskaźniki</b>
1.	Działania zmierzające do aktywizacji zawodowej i społecznej osób uzależnionych od alkoholu poprzez uczestnictwo w zajęciach Centrum Integracji Społecznej.	– liczba osób uczestniczących w zajęciach

**Podjęcie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określonych w art. 13 ust. 1 i art. 15 ustawy (zakaz reklamy i sprzedaży alkoholu nieletnim) oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego**

	<b>Zadanie</b>	<b>Wskaźniki</b>
1.	Podjęcie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określonych w art. 13 ustawy (ograniczenia dotyczące reklamy i promocji napojów alkoholowych).	– liczba interwencji
2.	Podjęcie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określonych w art. 15 ustawy (osoby objęte zakazem sprzedaży, podawania napojów alkoholowych).	– liczba podjętych interwencji z art. 15 ustawy
3.	Kontrole punktów sprzedaży napojów alkoholowych w zakresie zasad i warunków korzystania z zezwoleń.	– liczba przeprowadzonych kontroli

**Działalność Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych**

	<b>Zadanie</b>	<b>Wskaźniki</b>
1.	Podjęcie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu wobec osób uzależnionych od alkoholu.	– liczba przyjętych wniosków – liczba osób zmotywowanych do podjęcia leczenia dobrowolnego – liczba osób, które zostały skierowane na badanie przez biegłych – liczba wniosków skierowanych do sądu
2.	Realizowanie działań kontrolnych w stosunku do podmiotów prowadzących sprzedaż napojów alkoholowych.	– liczba zaplanowanych kontroli – liczba przeprowadzonych kontroli
3.	Opiniowanie wniosków przedsiębiorców ubiegających się o wydanie zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych.	liczba zaopiniowanych wniosków o wydanie zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych
4.	Udział członków komisji w pracach grup roboczych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.	liczba spotkań grup roboczych z udziałem członka GKRPA



## **V. Podmioty uczestniczące w realizacji zadań:**

- 1) Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Lipnie;
- 2) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lipnie;
- 3) Policja – Zespół Dzielnicowych w Lipnie;
- 4) Zespół Interdyscyplinarny w Lipnie;
- 5) Gminny Ośrodek Kultury w Lipnie;
- 6) Niepubliczny Ośrodek Zdrowia w Lipnie;
- 7) Placówki oświatowe;
- 8) Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka w Lesznie ul. Słowiańska 59;
- 9) Oddział Leczenia Uzależnień - oddział stacjonarny funkcjonujący w ramach Wojewódzkiego Szpitala Neuropsychiatrycznego w Kościanie;
- 10) Poradnia Terapii Uzależnień od Alkoholu „Ego” ul. Okrężna 20 w Lesznie - Poradnia Leczenia Uzależnień i Współuzależnień;
- 11) Przychodnia Empatia ul. Królowej Jadwigi 7 w Lesznie;
- 12) Poradnia MONAR ul. Przemysłowa 27 w Lesznie;
- 13) Centrum Profilaktyki Akademia Zdrowia ul. Średnia 11 w Lesznie.

## **VI. Koordynowanie i realizacja zadań Programu.**

Realizacja zadań Programu koordynowana jest przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lipnie oraz Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Lipnie.

## **VII. Finansowanie zadań Programu.**

1. Zadania przewidziane do realizacji w ramach Programu finansowane będą ze środków pochodzących z opłat od zezwoleń od przedsiębiorców prowadzących sprzedaż napojów alkoholowych.
2. Wynagrodzenie dla członków Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Członkom Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Lipnie, zwanej dalej Komisją za wykonywane czynności przysługuje wynagrodzenie miesięczne w wysokości 1000 zł dla Przewodniczącego Komisji oraz w wysokości 300 zł dla pozostałych Członków Komisji.

Wyplata wynagrodzenia następuje raz na miesiąc, na podstawie listy obecności z posiedzeń, w terminie do 14 dni po upływie danego miesiąca.

W przypadku nieobecności Członka Komisji na posiedzeniu nie otrzymuje on wynagrodzenia lub otrzymuje wynagrodzenie proporcjonalnie pomniejszone.

Do zadań Przewodniczącego Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych należy obsługa formalno-prawna oraz administracyjna prac Komisji, koordynowanie jej działań oraz prowadzenie dyżurów telefonicznych dla mieszkańców Gminy Lipno.

Członkowie Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w związku z wykonywaniem czynności związanych z pracą Komisji, w tym również za uczestnictwo w szkoleniach, seminariach, konferencjach, na terenie gminy Lipno oraz poza Gminą Lipno mogą otrzymywać zwrot kosztów podróży na zasadach obowiązujących w Urzędzie Gminy Lipno.

### VIII. Monitoring i ewaluacja.

Monitorowanie sytuacji występujących zagrożeń w środowisku lokalnym jest podstawą do właściwego rozeznania skali problemu uzależnień w Gminie Lipno, a w konsekwencji do planowania działań profilaktycznych adekwatnie do potrzeb. Monitorowanie stanu tych problemów będzie odbywało się we współpracy z realizatorami Programu.

Wyżej wymieniony monitoring będzie przeprowadzony poprzez:

- 1) zbieranie danych szacunkowych, statystycznych, ankietowych;
- 2) analizę uzyskanych danych;
- 3) wymianę informacji między instytucjami, organizacjami i wszelkimi podmiotami odpowiedzialnymi i realizującymi założenia Programu na terenie gminy Lipno;
- 4) prowadzenie działań mających na celu ocenę rodzaju i stopnia zagrożenia uzależnieniami, a także monitorujących skuteczność realizowanych programów profilaktycznych;
- 5) gromadzenie i analizę danych na temat problemu alkoholowego w Gminie Lipno oraz porównywanie ich z danymi krajowymi;
- 6) opracowanie wniosków oraz priorytetów na dalsze lata.

Ewaluacja Programu oznacza systematyczne zbieranie, analizę i interpretację danych w celu określenia efektywności poszczególnych działań, szczególnie po ich zakończeniu.

### IX. Materiały źródłowe

1. Budowa gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych z wykorzystaniem metody drzewa problemów – drzewa celów. Katarzyna Łukowska, Katarzyna Okulicz-Kozaryn; Fundacja ETOH; Warszawa 2010.
2. Rekomendacje do realizowania i finansowania gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w 2021 roku; PARPA; Warszawa 2019.
3. Narodowy Program Zdrowia na lata 2016-2020; Warszawa 2016.
4. J. Moskalewicz, J. Sierosławski, K. Dąbrowska, Dostępność fizyczna alkoholu a szkody zdrowotne, „Alkoholizm i Narkomania”, tom 18, nr 4/2005

PRZEWODNICZĄCY  
RADY GMINY LIPNO  
*Bartosz Zięba*  
Bartosz Zięba